

ANALIZĂ A SITUATSIILJEI CU EDUCATSIONIA

pi limba armănească tu
Republica Machidunia di Nord

Република Северна Македонија
Министерство за политички систем
и односи меѓу заедниците

Republika e Maqedonisë së Veriut
Ministria për Sistem Politik dhe
Marredhënie Ndërmjet Bashkësive

Управа за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците
Drejtoria për Zhvillimin dhe Avancimin e Arsimit në Gjithë e Pjesëtarëve të Bashkësive

Република Северна Македонија
Министерство за политички систем
и односи меѓу заедниците

Republika e Maqedonisë së Veriut
Ministria për Sistem Politik dhe
Marrëdhënie Ndërmjet Bashkësive

Управа за развој и унапредување на образованието
на јазиците на припадниците на заедниците
Drejtoria për Zhvillimin dhe Avancimin e Arsimit në Gjuhët
e Pjesëtarëve të Bashkësive

ANALIZË A SITUATSIILJEI CU EDUCATSIA pi limba armãneascã tu Republica Machidunia di Nord

Scopia, martsu, anlu 2023

Titlu:	Analiză a situațiilor cu educația și limba armânească în Republica Macedonia de Nord
Autor/autoară:	Maria Nicolova
Colaboratori:	Maia Tsvetanosca, Sara Osmani
Editori:	Direcția de dezvoltare și monitorizare a educațiilor și limbilor a membrilor a comunităților, Ministeriatul de sistem politic și relații inter-etnice și Misiunea Alianței OSCE din Skopje
Traduceri și lectură:	Iana Mihailova
Redactori grafici și tipografi:	Polyesterdey

ISBN: 978-92-9271-071-2

Acestă publicație este finanțată de partea a Misiunii Alianței OSCE din Skopje. Conținutul de aici este editat și nu trebuie să fie confundat cu opiniile oficiale ale Misiunii OSCE din Skopje.

CONTSĂNIRI

Ispeti ti cercetarea	4
Metodologhii a cercetării	9
Ăntribări ti cercetari	9
Metodi ti cercetări shi instrumenti	9
Exemplar	10
Concluzii shi rezultati	12
Realizari a educatsiiljei pi limba armănească	12
Demonstrari a rezultatilor	13
Realizari a examenului opsional Limba shi cultura a Armănjlor	14
Demonstrari a rezultatilor	15
Amintatic di realizarea a metrilor	16
Demonstrari a rezultatilor	17
Cheadits ti realizari a metrilor ti educatsii pi limba di dadă	18
Demonstrari a rezultatilor	18
Dimăndări ti ănsănătusheari ti băgari tu praxă a metrilor ti realizari a ăndreptului ti educatsii pi limba di dadă	20
Demonstrari a rezultatilor	20
Concluzii	23
Dimăndări	25
DOCUMENTU 1. Informatsii di reghistrarea, anlu 2021	26
DOCUMENTU 2. Dimăndări până la Guvernul ali Republica Machidunia di Nord	26
Ufilisită literatură	27

ISPETI TI CERCETAREA

Comunitatea armânească tu Republica Machidunia di Nord ghegeneral băneadză tu comunitătsli urbani. Nai ma mari contsentaratsii di comunitatea armânească ari Scopia, Shtip, Bituli, Crushuva, Ohârda shi tu alti localitâts. Dupu reghistrarea dit soni, la anlu 2021 (Documentu 1) di populatsia rezidentă totală tu statlu a nostu ari 8714 populatsii armânească, ică 0,47%, tsi spuni ca numirlu s-njicură tu comparari cu reghistrârli di ma ninti.

Atselji cari pricad a comunitatiljei armânească, tu sinfunilji cu Constitutsia ali RMN easti prividzută s-li aibă idghili ândrepturi cum shi alanti shasi comunitâts constitutsionali, tu tuti sferi di bana tu sotsietatea, tu cari s-cadi shi sistemlu educativ shi ti prăxeari.

Tuti comunitâts etnitsi, incluziv shi comunitatea armânească, au ândreptu ti educatsii pi limba di dadă tu tuti patru niveluri a sistemlui educativ shi ti prăxeari ali RMN¹ (educatsii prisculară, tu educatsia primară, educatsia di mesi shi analta educatsii) ică ânvitsari a limbâljei di dadă ca examen optSIONAL.

Populatsia sculară cari pricadi a comunitatiljei armânească, pi tuti niveluri di sistemlu educativ shi ti prăxeari, educatsia u adară pi limba machidunească.

Tu educatsia prisculară, diferent di alanti ma njits comunitâts cari tu ma mari ică tu ma njică parti au grupi di fumelji apruceati tu institutsiili prisculari (publitsi, privati ică ân cadur a organizatsiilor niguvernamentali) tu cari protseslu educativ shi ti prăxeari urdină pi limba di dadă ică bilingval tu combinatsii cu limba machidunească, atselji cari pricad a comunitatiljei armânească, până tora nu pot s-lu realizeadză atsel ândreptu, sh-pi ninga atsea tsi regulativili momentali u da atsea posibilitati. Sh-pi ninga căftârli shi eforturli a comunitatiljei armânească ti implementari a limbâljei armânească ca a daua limbă tu gârdinitsili shi comunili iu ari ma mari contsentratsii di Armânj, până tora, mash Crushuva, tu gârdinitsa “Gongia Tufa” ari ună soi di senzibilizari a limbâljei armânească, cu dau ciasuri tu stămână cu implementari activitâts compatibili a ilichiiljei shi a programâljei cari s-realizeadză tu institutsiili ninti s-âchisească la sculii.

---

1 Nomlu ti apurari a fumeljlor („Fimiridă ofitsială ali Republica Machidunia” nr. 22/13 shi 12/14); Nomlu ti educatsii primară Fimir.Ofits. ali RMN, nr. 161 si 5.8.2019 shi altu

Cându ești zbor și **educația tu școlii primari**, di la anul 1995 tu sistemlu educativ și tu prăxeari ali RM ahurhi s-ăncepă limba armănească și atsea facultativ, fără cana notă ică remarcă tu documentili ofțiali tu școlii (dzuar, cartea sculară, certificat și altu). Fără programă educativă compatibilă, cu multu oarfân material tu educației (un abetsedar cari lipsea s-ufilisească tu treili anj, di la clasa II până la clasa IV și un manual cu multu oarfăni urnimii didactici cari lipsea s-ufilisească tuti patru anj, di la clasa V până la clasa VIII), cu niti un trening ințial tu continuitet cu scupo ănsănătushari a capatsitetilor a dascaljlor cari eara angajats, a curi trening ințial eara ti alti, multi ori exameni nilingvistici. Realizarea a programălei ti ănvitsari a limbălei armănească tu atseali conditsii, direct, avea influență și calitatea a educației și motivatsia a scularlor și a dascaljlor.

Ti mari jali, di ispeti ca aesti conditsii nu eara asigurate, a aoatsi lipseashti s-u adavdzem și niapruchearea și tretmanlu ncompatibil a dascaljlor di parti a școlii și a comunilor, intereslu la scularji și la părintsăli scădzdu, a cu atsea vini până di reducsii și a numirlui a școlii tu cari tu continuitet s-realiza aestă turlii di educației, a cu atsea și numirlu a involvatslor sculari.

Cu Contsepsia ti nau anj educației primară (2007/08)², ănvitsarea a limbilor di dadă a manjtslor comunităsetnitsi, tu cari scadi și Limba și cultura a Armănjlor (LCA), lu amintă statuslu ca examen opțional, și atsea ca complementar și limitat, ma mash ti scularji cari spusiră ca pricad atsiljei comunitati. Aestă ti Armănjli ești un cheadic di ispeti ca mari numir di fumelji di misticati preaclji, di ispeti ca multi ori ma njitsli comunităts nu suntu aprucheati, aduc detsizii a lor fumelji s-li ăngrăpsească ca taha pricad a comunitatiljei majoritară. Multi ori, scularji, sh-pi ninga vrearea s-u ăncepă limba a aluntui părinti, tu aestă situații Armăni ică Armănă, tu nai ma mari numir di situații, sculia nu u da atsea posibilitati. Ma tihi, ari și exepții, scljeama ari comuni și sculii cari li aproachi atseali căftări.

Tu aestu momentu, tu educația primară, atselji cari pricad a populatsiiljei armănească a cari s-duc la sculii au posibilitati s-u ăncepă limba di dadă tu

2 <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2019/05/Koncepcija-za-devetgodisno-osnovno-vospitanie-i-obrazovanie.pdf>

sinfunilji cu legislativa și documentele educative fundamentale³ și atsea cu așurhəri di la clasa trei cu fondu di un cias tu stămână și pot s-continuează până la clasa nau cu fondu di dau ciasuri tu stămână.

Examenlu opțional Limba și cultura a Armânjlor s-realizează după Programile educative⁴ ăndreapti (2008-2012г.) di parti a Birolui ti developari a educatsiiljei (BDE), a cu izini di la Ministeriatlu ti educatsii și shtiintsă (MESH).

Cu ănvitsarea a examenlui opțional, Limba și cultura a Armânjlor, scularlji senzibilizează ti limba a a lor parapapânj, s-dishteaptă identitatea lingvistică și culturală a scularlor și s-adară bază ti zburari sh-ma ănclo tsăneari tu bană a limbăljei tu familia, comunitatea și ma largu tu sotsietatea. Tu idghiu chiro, scularlji continuează s-u developează conshtinta ti cultura a lor și ti pricădeari cătră comunitatea, ma și ti tinjii cătră alanti culturi și comunităts.

Căndu easti zbor ti manualili cu cari s-realizează examenlu opțional Limba și cultura a Armânjlor, s-duceashti progres, tsi va s-dzacă suntu tipusiti manuali tu sinfunilji cu programile educative ti clasili III, IV, V și VI (anjli 2009-10), a ti alantsă trei anj sh-pi ninga atsea tsi manuscrisili eara apruceati și electronic (dighital) eara publicati cărtsăli (anlu 2015), idghili eara tipusiti tu anlu scular 2021/22 și eara ampărtsăti tu nai ma mari parti di sculili.

Tu aestu momentu, examenlu opțional Limba și cultura a Armânjlor s-ănveatsă tu 11 di sculii primari, tu patru comuni tu RMN sh-atsea: Bituli – SPC “Elpida Caramandi”, SPC “Gotse Delcev” și SPC “Cole Caninschi”; Crushuva – SPC “Nicola Carev”; Scopia/Chisela Voda – SPC “Crume Chepeschi” și SPC “Kuzman Iosifovschi Pitu”; și Shtip – SPC “Vancio Prche”, SPC – Dimitar Vlahov”, SPC “Gotse Delcev”, SPC “Tosho Arsov” și Slaveico Arsov” cu aproape 378 di sculari, după statistica cari u adară Directsia ti developari și niintari a educatsiiljei pi limbili a comunitătslor etnitsi.

Examenlu opțional Limba și cultura a Armânjlor lu prida dascalji tu sinfunilji cu normativlu ti dascalji scriat tu programile educative di la anlu 2007, după cari

3 Nomlu ti educatsii primară Fimir.ofits. ali RMN, nr. 161 od 5.8.2019, Planlu educativ ti educatsii primară https://www.bro.gov.mk/%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B8/?idcat=36&customposttype=plans_category

4 <https://www.bro.gov.mk/%d0%bd%d0%b0%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%b2%d0%bd%d0%b8-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d0%bc%d0%b8/>

aestui examen poati s-lu prida persoane cari ghini u cãnoscu limba armãnescã, au certificat compatibil shi au dipositã studii la Facultatea ti pedagoghii – ti sculii primarã; la Facultati ti filologhii – sectsii ti educatsii icã la Facultatea ti filozofii – Institut ti pedagoghii.

Examenlu opsional Limba shi cultura a Armãnjlor, tu momentul, lu prida 6 dascalji, di cari un cu amplin fondu di ciasuri cu idghiul examen, trei dascalji, prividzutlu fondu di 20, scljeama di 24 di ciasuri tu stãmãnã lu completeadzã cu pridari alti exameni shi doi dascalji cu niamplin fondu di ciasuri.

Structura educativã a angajatlui cadar di dascalji ti examenlu opsional tu mari parti corespundeadzã cu normativlu ti angajatslji dascalji. Cãndu easti zbor ti educatsia opsionalã pi limbili a ma njitslor comunitãts, multu easti importantã s-actsenteadzã ca niheam easti adratã ãn ligãturã cu asigurari conditsii compatibili ti ma bunã calitati a educatsiiljei shi atsea pit ansãnãtushari a competentsiilor a dascaljlror, asigurari materiali complementari shi nai ma multu ti asigurari materiali didactitsi – manuali ti dascaljlri cari nu-au tricutã trening initsial ti pridari a limbãljei a comunitatiljei.

Pi ninga atsea lipseashti s-actsenteadzã ca tu chirolu tricut di 15-20 di anj, nu eara data izini ti implementari a examenlui opsional LCA tu alti localitãts la cari eara spus interes di parti a scularlor shi pãrintsãlj, cum eara situatsia anlu 2019, tu comuna Aerodrom iu avea interes di vãrã 30 di sculari ti anvitsari a examenlui tu dau combinati grupi, ma caftarea nu eara pitricutã pãnã la institutsiili relevanti.

Numirlu lipsit ta s-ahurheascã s-ãnveatsã examenlu opsional LCA, scljeama Limba shi cultura a comunitãtslor (LCC), armasi 15 di sculari, sh-pi ninga atsea tsi numirlu ti adrari unã clasã tu educatsia regularã eara njicurat di 25 pi 20, tsi adecvat pi atsea, lipsea s-aplicheadzã shi ti examenili opsionali, nai cama multu ti LCC, di ispeti ca easti zbor ti realizari a ãndreptului fundamental a omlui, scljeama, ãnvitsari a limbãljei di dadã cari dealiheashti s-aflã tu multu nibunã situatsii shi ari lipsiturã di seriozi metri afirmativi.

Cãndu easti zbor ti realizari a ãndreptului ti ãnvitsari a limbãljei di dadã, scljeama limba armãnescã, nica ma multu tu mãrlji cãsãbadz iu disperzia a comunitatiljei armãnescã easti ma largã shi ãnvitsarea cu prezentsa fizicã a scularlor nu poati s-realizeadzã, fãrã di altã lipseashti s-aflã altu modus ti

organizari a educatsiiljei, ca ex. online educatsii cu tsi va s-adară conditsii ti ma mari angajman cvantitativ a scularlor. Idghea, va s-hibă ahât di hăiri shi ti alanti ma njits comunităts.

Cându easti zbor ti **educatsia tu sculiili di mesi shi analta educatsii** atselji cari pricad a comunitatiljei armânească, tu continuitati ânveatsă pi limba machidunească.

Ma multi ori s-adrară eforturi di parti a comunitatiljei armânească ti implementari a limbâljei armânească ca examen optSIONAL tu analta educatsii shi atsea: anlu 2004 la Facultatea ti pedagoghii di Shtip titsi eara andreaptă shi programă ti educatsii ti protili patru semestri, a eara aleptu shi profesor. Educatsia urdina protili patru anj, ma diznău, fără asigurari conditsii compatibili, idghea dănăsi, la anlu 2008.

Ma amănat, la anlu 2014 s-adrară nali eforturi ti implementari a limbâljei armânească la Facultatea ti filologhii ca examen optSIONAL titsi eara adusă detsizii di parti a Consiliulu a profesorlor la facultatea, eara aleptu profesor, andreapti programi educativi shi manual ti protili patru semestri, ma di ispeti ca criteriumili nu eara concretizati cari studentsă shi cum pot s-lu aleagă examenlu, idghiul nu ahurhi cu realizari.

Dupu analizili a Directsiiljei shi cercetărli relevanti pi teren⁵, poati s-aducă detsizii ca njiclu numir a scularlor involvats tu ânvitsarea a limbilor a ma njitslor comunităts etnitsi, tu nai ma mari parti, easti rezultat a calitatiljei a educatsiiljei pi limbili a ma njitslor comunităts etnitsi, ma sigura ari shi alti ispets. Nibuna pertseptsii ti hăirea, dauili ciasuri di primansus a scularlor tu a lor programă ti ânvitsari di ispeti a statuslui niegal a examenlui optSIONAL LCC cu alanti exameni optSIONALI, njica involvari a sculiilor shi a comunilor tu promotsia alushtor metri, idghea nu li da tuti rezultati cari s-ashteaptă shi nu da posibilitati, ândreptul s-hibă ufilisiti di ma mari numir di atselji cari pricad a ma njitslor comunităts etnitsi.

5 https://fosm.mk/wp-content/uploads/2020/04/obrazovanie-na-jazicite-na-pomalubrojnite-etnicki-zaednici_06.pdf / <https://www.unicef.org/northmacedonia/mk/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B8/%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%B-D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D0%BE%D1%82-%D0%BC-%D0%B5%D1%93%D1%83%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8-%D0%B2%D0%BE-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5%D1%82%D0%BE>

Rolul a comunității, scolarizarea și ea trebuie adaptată la planurile și activitățile pe specificitate a tuturor a unei biserici și de dezvoltare, și de susținere a programelor și activităților școlare care va fi exprimate diversitate etnică, culturale și religioasă, și de importanță.

METODOLOGHII A CERCETĂRII

Obiectul a analizei este aplicarea a metodelor educative și realizarea a dreptului de educație în limba de origine a comunității românești:

- Educația în limba românească
- Examen opțional Limba și cultura a Românilor

ÎNTRĂBĂRI ȘI CERCETĂRI

Întrebările pe care trebuie să se adreseze această analiză sunt:

- Cum/sunt modalitățile de realizare a dreptului de educație în limba de origine a comunității etnice în instituțiile de învățământ?
- Cât sunt informații părinții și dreptul de educație în limba de origine a?
- Și de realizare a examenului opțional Limba și cultura a Românilor acolo unde biserica de comunitatea românească, și de realizare a educației în limba românească?
- Care este amintirea de a lor realizări?
- Care sunt dificultățile/greutățile și a lor realizări?
- Cum se asigură realizarea alți metri acolo unde biserica de comunitatea etnică?

METODE ȘI CERCETĂRI ȘI INSTRUMENTE

Este necesar să se adune informații cantitative și calitative pe **anchetă și discuții de grup**.

În ancheta se adresează trei chestionare: de părinți, școlii și comunității, care se pot realiza online, de la Direcția, comunității și școlii, care luăm în considerare linkul de chestionar compatibil până la anchetă. Este important să se garanteze că răspunsurile la toate anchetele sunt private și anonime.

Ti focus grupului eara îndreptați dau protocoali ti discusii: un cu părintsă și un cu dascalji și reprezentantsă di slujbili profesionali di sculiili și di gărdinitsili.

Ma lărdză consultatsii eara adrați ăñ cadur a Forumului partitsipativ tu colaburari cu Aghentsia ti realizari a ăndrepturlor a comunitătslor și Directsia ti developari și niintari a educatsiiljei pi limbili a comunitătslor, a cu sustsăniri a Misiiljei ali OSCE di Scopia, cu reprezentantsă di ma multi institutsii relevanti și organizatsii tsivili. Ti aestă sesii s-ufilisea metoda ti adrari plan strateghic, ashī dzăsă Adrari plan retrogradiv (Backcasting), cu a curi agiutor s-vini pănă di nai ma importantili dimăndări ti anlu tsi yini, cari s-pitricură pănă la Guvernul ali Republica Macedonia de Nord (Documentu 2.).

EXEMPLAR

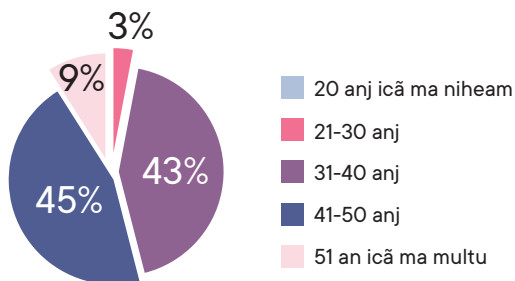
Tu exemplarlu intrară părintsălji di comunitatea armânească, cari au un ică ma multi fumelji involvati tu educatsia prisculară ică tu educatsia primară. Idghea ashitsi, tu exemplarlu eara involvats și dascalji și reprezentantsă di slujbili profesionali di sculiili primari și di gărdinitsili.

Exemplarlu easti adaptat, tsi lipseashti s-ljea tu videari cāndu va s-aducă det-sizii – cu aestă cercetari concluziili suntu limitati mash pi anchetatslji cari partitsipară tu focus grupili și cari apandăsiră pi chestionarili și nu poati s-gheneralizeadză pi populatsia tută. Partitsipantsălji tu focus grupili eara aleptsă di localitātsli cu nai ma mari numir di bănători di comunitatea, a online chestionarlu ti părintsă și sculii eara dati a tutulor părintsă și tu tuti sculii iu ăñveatsă sculari di comunitatea armânească tu statlu.

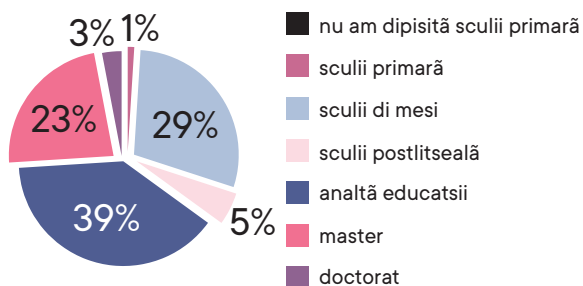
Cu scupo s-asigureadză conditsii ti apăndăseari anonimă pi chestionari-li, s-ufilisi online completari, iu anchetatlu avea garantsii ti privat și anonim apăndăseri, di ispeti ca sculia nu eara mediator tu adunarea a chestionarlor, ma apăndăserli s-aduna direct tu online baza. Di altă parti, lipseashti s-ljea tu videari ca aestu modus nu deadi posibilitati s-involveadză părintsă cari nu ufilisescu tehnologhii dighitală.

Chestionarlu ti părintsă lu completară 89 di părintsă di ma multi locuri di statlu (ma multi comuni di Scopia, Bitului, Crushuva și Shtip), cari spusiră ca ficiorlu a lor pricadi a comunitatiljei armânească. Di elji nai ma multu suntu dadi (65; 73%) și tatānj (20; 23%), pi ilichii anamisa di 31-40 di anj (38; 43%) și 41-50 di

anji (40; 45%), cu analită educației (35; 39%), scoli di mesi (26; 29%) și master (20; 23%).

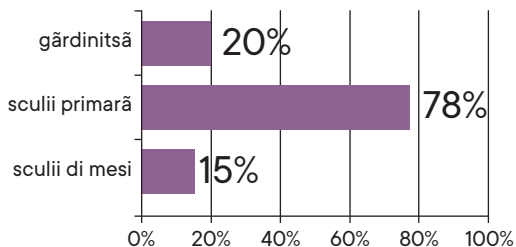

Cadur 1. Ilichii a părintsălor

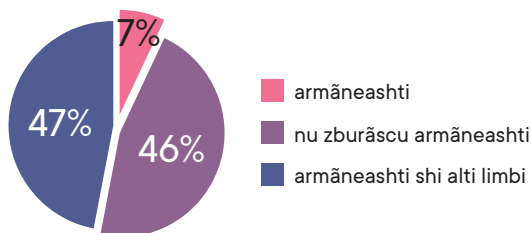

Cadur 2. Educației a părintsălor

Nai ma niheam di părintsălji au fitori tu gărdinitsili (18; 20%), majoritatea au fitor tu sculii primară (69; 78%), a 13 (15%) di părintsălji au fitor cari s-duc tu sculii di mesi (vără di elji au un fitor tu sculia primară și altu fitor tu sculia di mesi). Malju dză idghiu numir informează ca acasă zburăscu armăneashti și vără altă limbă (42; 47%) și ca nu zburăscu armăneashti (41; 46%), a mash 6 (7%) informează ca acasă zburăscu mash armăneashti.

Cadru 3. Nivel di educatsii a ficiorlui

Cadru 4. Limba cari u zburăscu acasă

Tu focus grupili partitsipară 12 di părintsă, 21 di reprezentantsă di dascalji shi di slujbili profesionali tu sculiili, patru reprezentantsă di slujbili profesionali di gărdinitsili shi ună dascală pi examenlu Limba shi cultura a Armănjlor cari prida a unăi grupă fundată tu ună comună.

CONCLUZII SHI REZULTATI

Realizari a educatsiiljei pi limba armănească

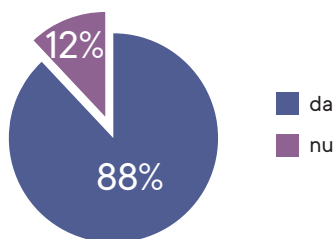
Concluzii 1: _____

Mari multsimi di părintsălji di comunitatea armănească suntu cânăscuts cu ăndreptul ti educatsii pi limba di dadă, ma mash njic numir di elji avea informatsii di la sculia ti posibilitatea idghea s-practicheadză. Tsicara ca multsimea di elji vor fumelji a lor s-ănveatsă pi limba di dadă, iara atsea posibilitati nu easti asigurată pi nitsi un nivel educativ di parti a institutsiilor.

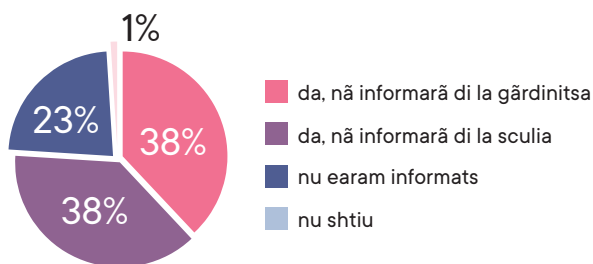
Demonstrări a rezultatilor

Chestionar ti părintsă

Multsimea di părintsăli cari apândăsiră pi chestionarlu (78; 88%) informară ca suntu cânăscuts cu ăndreptul ti educatsii pi limba di dadă, cari easti garantat cu nomurli a noasti. Ma iara, ma niheam di giunitati di elji eara informats ti posibilitatea s-ănvetsă pi a lor limbă di dadă di sculia (34;38%) shi gărdinitsa (1; 1%), a mari multsimi ică nu eara informats (34; 38%) ică nu shtea desi suntu informats ică nu. (20; 23%).

Cadur 5. Cânăscuts cu ăndreptul ti educatsii pi limba di dadă

Cadur 6. Informats ti posibilitatea ti ănvitsari a limbăljei di dadă

Pi ăntribarea cât suntu sinfunj cu constatatsia: *“Voi ficiorlu a mel s-ănvetsă pi a lui limbă di”*, pi scala di 1 – nu escu sinfun până di 10 – complet escu sinfun, multsimea di părintsăli 48 (54%), lu aleapsiră nai ma analtul gradus di sinfunilji (10), a mash 6 (7%) di elji lu aleapsiră nai ma apuslu (1), ma gradus medial di sinfuniseari easti 8. (Tabela 2.)

Focus grupă cu părintsă

Părintsăli informară ca aestu ăndreptu ti comunitatea armânească nu s-realizeadză pi nitsi un nivel di educatsia. Elji dzăsiră ca au lipsitură ta

s-implementează educația și limba armânească, și atsea care s-nu ma multu atumtsea parțial, tu cafi ună comună iu ari populații de comunitatea armânească, cu atsea și lipsește s-ahurhească de gârdinitsili și ma încă tu sculiili primari și de mesii. Ma, elji suntu săcăldăsiți ca institutsiili nica nu au asigurată condiții de realizare aluștui îndreptu.

Focus grupă cu reprezentanți de la sculiili

Reprezentanții de la sculiilor alăsară impresii ca nu suntu ghini informați de acestu îndreptu. Vără de elji dzăsiți ca tuts sculari învețe și limba de dată, ma minduea și limba macedonească și arbinishească.

Realizare a examenului opțional Limba și cultura a Armănjlor

Concluzii 2:

Nai ma mari număr de părinți vor ficiorlu a lor s-lu anvețe examenu opțional Limba și cultura a Armănjlor, ma mash ună triitară spun ca atsea s-realizează tu praxă.

Aestu examen nu easti parti de programa cu ciasurli ordinari, noari sustsăniri a dascalui și a educației și ari status ca taha easti băgat cu silă și tsiva și nu easti importantă. Sculiili și slujbili pedagoghiți nu adară promovari a educației opționale și limba de dată și multu niheam realizează anchete tu cari ca opții va lu da și examenlu opțional LCA. Contra de atsea, tu vără localități suntu reghistrati și contra activității de demotivari a scularlor și a părinților s-lu aleagă aestu examen opțional⁶.

6 Remarcă de consultantul de la Direcția: reprezentanți de parti de comunii iu s-realiza Ancheta nu vrea s-lu da chestionarlu până la gârdinitsili tu comunii a lor; directori cari mash de aestu examen opțional adară controlează a spuselor a scularlor și a părinților și învitsari a LCA, dascalji de alti exameni cari li demotivează scularji cu argumentu ca noari s-aibă "hăiri" de aestă limbă și ashii ma-nclo.

Demonstrari a rezultatilor

Chestionar ti părintsă

Măș 31 (35%) di părintsăljji informară ca a lor ficior lu ănceatsă examenlu opțional Limba și cultura a Armănjlor.

Pi ăntribarea ti graduslu di sinfuniseari cu constatatsia: *“Voi ficiorlu a mel s-lu ănceatsă examenlu Limba și cultura a Armănjlor”*, multsimea di părintsăljji complet suntu sinfunj: 77 (87%) di elji lu aleapsiră nai ma analtul gradus di sinfuniseari (10), măș 1 (1%) lu aleapsi nai ma apuslu gradus (1), a graduslu medial di sinfuniseari easti 9. (Tabela 2.)

Focus grupă cu părintsă

Părintsăljji informară ca examenlu opțional LCA nu s-realizeadză cătă tut, a aclo iu s-realizeadză nu suntu ghini informats tuts părintsă, nai cama multu atselji di misticati preaclji, a curi ficiorlji suntu scriats tu sculia ca pricad a vărnuu altă comunitati, ashii ca a lor pute nu lă si da aestă posibilatatiti ănvitsari a limbăljei armânească, ca limbă a unlu părinti. Eara actsentată ca nu s-realizeadză anchetă pit sculiili și ca nu ari promotsii.

„Mini nu shteam ca ari posibilitati ta-s aibă ahtari anchetă. Până tora nu aveam anchetă ca poati limba armânească s-realizeadză ca examen, mini privat lu dutseam unlu a mel ficior (tora easti clasa VIII). Am nica un ficior cari tora easti clasa III. Minduescu ca lipseashti s-aibă anchetă și ashitsi s-veadă cătă ficiori au interes sh-minduescu ca cafi un, fără diferentsă desi easti di preaclji misticată ică nu, lipseashti s-u aibă atsea posibilitati. Real limba armânească easti limbă cari moari și ti atsea minduescu ca lipseashti s-da ahtari posibilitati.”

„Minduescu ca lipseashti s-da ca regular examen opțional - a tora easti diprimansus opțional. Lo shtiu titsi easti ashitsi (ca diprimansus opțional), ta s-lji si completeadză ciasurli a dascalui ti etica ică altu examen opțional tu sculia. Minduescu ca atsea lipseashti s-reguleadză cu nom. Tu Europa, cându părintili caftă anvitsari limbă diprimansus, lă si da posibilitati ti 4-5 ficiori s-u ănceatsă a lor limbă, a un di dascaljji cari u shtii limba, u prida limba și atsea tu grupă di ficiori cu ilichii diferentă.”

Focus grupă cu reprezentanți din școli

Un reprezentant din școli nu mai are mari surprize în ceea ce privește oportunitățile, și explică că nu are o direcție din Ministeriatul de Educație și Școli (MESH). Nici o parte din participanți susține că are cunoștințe în ceea ce privește, dar își dă seama că nu au școli care să declare că Armănj, nu s-a dat o oportunitate în școli pe lângă altele.

Tu dau școlii un timp să realizeze opțional învățarea limbajului armânească și cultura, în și în alte școli.

Doamna LCA afirmă că obligația legislativă este să realizeze ancheta, și să nu aibă o examinare opțională de primanșă și este foarte puțin posibil să se planifice școli, școlii care luăm în considerare examenul de limbă și să dăm o școală din nou în școli și să avem prezentarea la examenul opțional în limba armânească, nu mai mult decât ca o blocare. Din partea școlii din alți școli multi ori școlii învețe nu uitați de nota în Limba și cultura a Armănjlor și multi ori nu uitați de Certificatul.

Când este vorba de educația primară, participanții doresc ca până la tora să se gândească nu are activități.

„Lucram în educația școlii din meserie. Tu gândești nu să ai oportunități, asta înseamnă școlii Armănj, și nu avem data activității.”
Psiholog și gândește

„Programul nu este din Ministeriat, și nu avem o direcție în proiecte în limba armânească, și nu are o inițiativă de părinți.” Reprezentant de școală

Amintiri din realizarea metrelor

Concluzii 3: _____

Ca să mai amintim de învățarea examenului Limba și cultura a Armănjlor este să ne gândim la școlii, care este în risc să se pierdă în aceste locuri, și să ne gândim că nu mai avem școli în familii.

Demonstrări a rezultatilor

Chestionar ti părintsă

În legătură cu antrenarea cât sunt simfonji cu constatatsia: „*Minduescu ca ficiorlu ma lishor va s-ducă ninti tu sculia cara s-ânveatsă pi a lui limbă di dadă*” părintsălji sunt ampărtsăts: 18 (20%) di elji lu aleapsiră nai ma apuslu gradus di simfonilji (1), 36 (40%) lu aleapsiră nai ma analtul (10), a simfonisearea a graduslui medial easti 6. Nai ma niheam sunt simfonji cu constatatsia ca educația pi limbili atselor cari pricad a comunitătslor easti cu ma njică calitati di educația pi limba machidunească (32; 36%) lu aleapsiră nai ma apuslu gradus di simfoniseari (1), 14 (16%) lu aleapsiră nai ma analtul (10), a graduslu medial di simfonisearea easti 5. (Tabela 2.)

Tabela 2. Minduerli a părintsălor în legătură cu educația pi limba di dadă

Vă plăcărsescu pi scala di 1-10 (1-nu escu simfonă; 10-complet escu simfonă) spunets cât hits simfonji cu aesti constatatsii (valori mediali ti grupa):	Valoari medială
Voi ficiorlu a mel s-ânveatsă pi a lui limbă di dadă.	8
Voi ficiorlu a mel s-lu ânveatsă examenlu Limba shi cultura a comunitatiljei a noastă.	9
Minduescu ca ficiorlu ma ghini va s-ducă ninti tu sculia cara s-ânveatsă pi a lui limbă di dadă.	6
Minduescu ca educația pi limbili atselor cari pricad a comunitătslor easti cu ma njică calitati di educația pi limba machidunească.	5

Focus grupă cu părintsă

Dupu minduearea a părintsălor, importantă easti s-ânveatsă examenlu opsional Limba shi cultura a Armănjlor, di ispeti ca ti vără di ficiorlji atsea easti uniclul modus ti contactu cu limba. Aestu examen easti bună posibilitati s-aveaglji limba shi s-lji si asigureadză yinitor. Pi ninga atsea, actsentară ca cara s-ânveatsă paralel dau limbi pi njică ilichii, ficiorlji va s-poață ma lishor s-ânveatsă alti limbi, nai ma multu limbili di grupa romană.

Focus grupă cu reprezentanți din școli

Profesorul din LCA a afirmat că este pozitiv și că dă prioritate limbii armânești ca limbă din familie, dar că este mai puțin interesat de limbă ca limbă școlară, deoarece nu are o origine armânească și nu are niciun părinte care să vorbească în această limbă. El a spus că este mai interesat de limbă ca limbă școlară decât ca limbă din familie.

„Tora mash babili shi papānjli lā zburāscu, shi ashi ānljeadzā limba cari easti pi cali s-chargeā.”

Concluzii și recomandări din studiul de caz privind educația și limba din familie

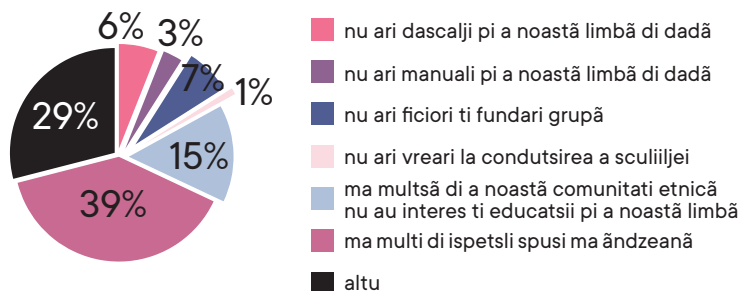
Concluzii 4:

Nu este ușor să se identifice un set de factori care să conducă la învățarea limbii armânești în școli și în familie. Nu este ușor să se identifice un set de factori care să conducă la învățarea limbii armânești în școli și în familie. Nu este ușor să se identifice un set de factori care să conducă la învățarea limbii armânești în școli și în familie.

Demonstrarea rezultatelor

Interviu cu părinți

Un părinte (26; 29%) din părinții care au participat la interviu nu a dat niciun răspuns la întrebările privind învățarea limbii armânești în școli și în familie. 13 (15%) din părinții care au participat la interviu au spus că este important să se vorbească în limbă în familie și în școli. 1 (1%) din părinții care au participat la interviu au spus că este important să se vorbească în limbă în familie și în școli. 5 (6%), învățarea manuală în limbă (3; 3%), învățarea numărului în limbă (6; 7%), și 35 (39%) din părinții care au participat la interviu au spus că este important să se vorbească în limbă în familie și în școli.

Cadur 7. Ispeti ti nirealizari a educatsiiljei pi limba armânească (dupu mindueerea a părintsălor)

Focus grupă cu părintsă

Părintsălji spun ca nu suntu informats ti posibilitatea ficiorlji s-ănveatsă pi limba di grupă ică s-lu ănveatsă examenlu opsional LCA. Altu cheadic easti căftarea ti nai ma niheam 15 di sculari cari au interes ta s-adară grupă ti LCA, cari multi ori tu ma mărlu localitătis nu poati s-asigureadză di ispeti a disperziiljei shi niinformarea.

Statuslu a examenlui opsional LCA, cari s-da ca examen opsional diprimansus, a nu tu idghiu rangul ca alanti exameni opsionali, easti nica un cheadic – nica dau ciasuri ma multu ti fumeljli shi a lor angajman diprimansus. Ciasurli ti aestu examen nu s-organizeadză ăn cadur a programăljei sculară, noari literatură profesională, tisi părintsălji s-duchescu discriminats shi minduescu ca cafi ună comună tu cari ari vără numir di Armănj lipseashti s-asigureadză conditsii compatibili ti ănvitsari a LCA, shi atsea fără limit a numirlui shi spusa pricădeari. Comuna shi sculiili, deadun cu dascalji lipseashti s-u promoveadză aestă posibilitati.

Focus grupă cu reprezentantsă di la sculiili

Ca cheaditsi fundamentali ti realizari adecvată a metrilor ti ănvitsari a limbăljei di dadă ca examen opsional partitsipantsălji u spusiră niinformarea a părintsălor, niaveari cadar profesional tsi easti multu ligată cu niaveari treninzi ti aestu cadar shi ti a lor niinvolveri tu treninzili regulari a dascaljlor di sculiili.

Dimandări și asigurări și bătăi în practica metrelor și realizarea dreptului la educație și limba de mamă

Concluzii 5:

Dimandările și realizarea metrelor sunt cu scopul asigurării capacităților în sistemul educativ și să poată asigura educația cu mai multă calitate și limba și mijloacele comunității și statului. În acest scop este necesar să se implice toți părțile care au interes: părinții, școlii, comunitatea locală și instituțiile relevante, cum sunt Ministeriatul de Educație și Știință, Biroul de Dezvoltare a Educației și Direcția de Dezvoltare și Informare a Educației și limbii materne care privesc comunitățile, și mijloacele.

Demonstrări ale rezultatelor

Chestionar la părinți

Ună trietară de părinți de adevărate dimandări și mai bună realizare a dreptului la educație și limba de mamă, care sunt legați cu aceste sfere:

- 1) Să crească numărul de dascăli cu mai multă calitate care să se bazeze pe limba armânească, să investească în un antrenament și să asigure elji să intre în lucrul cu documentul regulat.

„Adriani nali cadre și reforme în educația și programul educativ și în ciclul de studii, ca vârstă de limbă mama nu li arde ca opțiunea de studii la programul compatibilă.“

- 2) Școlii primare și de meserie, să adărească lipsește claselor pe limba armânească și să nu mai aștepte orele să stănească să realizeze examenul Limba și cultura a Armănjlor.

„Fără de altu cafi ună comunitate lipsește și să investească în limba de mamă și atea să-și gădească școlii tu care investească, și să adărească grupul de fumelji tu ună școlii.“

„Urgent să așurească cu învișare a limbajului armânească ca este tu fază de chireari. Uzburașcu mash babil și papănjli, și atea este niheam și să poată fumelji și să investească complet și corect.“

- 3) Familii s-u zburască limba acasă, cu fumelji di nai ma njică ilichii, cu scupo s-tsână limba shi traditsia.
- 4) Ma intenziv s-promovează posibilitatea ti învățării a limbăljei di dadă, cu scupo tuts părintsă s-hibă informat.
- 5) Tu educatsia ordinară s-ânveatsă culturili alăntori comunităts, cu scupo njicurari a prejudiciălor uni cătră alanti. S-organizează shi activităts nafoară di educatsia ti ma bună cunushteari a fumeljlilor di comunităts diferenti.
- 6) Calitatea a educatsiiljei totală lipseashti s-hibă pi ma mari nivel, fără diferentsă a limbăljei.
„Ma eficasi programi.“
„Sculilii s-li adară ma buni conditsiili tu sculilii, s-realizează educatsia cu ma analtă calitati, ma multu educatsii practică.“
- 7) S-implementează programă bilingvală tu cafi ună gărdinitsă.

Focus grupă cu părintsă

Participantsăljei a focus grupăljei spusiră ca easti lipsită implementari a educatsiiljei, poati shi mash parțială, pi limba armânească tu cafi ună comună iu easti prezentă comunitatea armânească shi ca institutsiili lipseashti s-asigurează conditsii: ca trening ti năi dascalji, editari literatură, asigurari transportu a scularlor tu ma mărlu localităts iu ari ma largă disperzii a comunitatiljei armânească shi scularji nu suntu tu puteari singuri s-involvează tu eventual educatsia pi armăneashti, a părintsăljei di ispeti a obligatsiilor di lucru nu pot s-lji ducă fumelji a lor.

Părintsăljei minduescu ca easti importantă s-da ahtari ună posibilitati a tutulor fumelji shi ti tuti limbi shi ca tuts dascalji tu sculia lipseashti s-u promovează posibilitatea shi s-lji ancorajează fumelji s-lu aleagă aestu examen.

Tuts părintsă eara sinfunj ca lipseashti s-adară anchetă tu tuti sculii fără diferentsă di atsea desi ari scriats sculari Armănj ică alti comunităts etnitsi shi s-involvează shi institutsiili tu promotsia a examenlui. Lipseashti s-lucrează pi publicarea literatură compatibilă: scriată shi video materiali. S-lucrează pi atsea s-află cadar – pit implementari a limbăljei armânească la vără catedri (avea un efortu la Facultatea di Shtip, ma fără suxes) ică s-tsână cursuri ti dari litsentsi ti dascalji pi armăneashti.

realizării a lipșitălței calitatii cu țsi va s-facă ma atractivă educația (ănvitsarii a limbilor a ma njitslor comunităts, opțional ănvitsarii a limbilor a comunitătslor), țsi limbii s-veadi shi pit planurli strateghitsu a institutsiilor shi prioritetili. Shi pi nginga spusa mindueari a părintsălor ca limba armânească lipseashti s-implementeadză tu sistemlu educativ shi ti prăxeari di nai ma njica ilichii, ari nipistusini ca institutsiili ică sistemlu educativ shi ti prăxeari ari vrearri shi capatsitati ta s-li asigureadză lipșitili conditsii ti atsea. Institutsiili relevanti nu andreg politichi educativi cari va s-bazeadză pi lipșiturli a comunitatilței armânească cari va s-hibă sustsănuti cu resursi seriozi di natură diferentă. Tu gărdinitsili tu comunili tu cari ari fumelji di comunitatea armânească nu s-adară jgljoati concreti ti implementari a limbălței armânească tu protseslu educativ shi ti prăxeari, tu cari țsi s-hibă formă, ti ună parti di fumelji cu origină armânească cari ti atsea au lipșitură shi interes;

2. **Examenlu opțional Limba shi cultura a Armănjlor s-realizeadză mash tu njic numir di sculii tu statlu.** Nai ma mari parti di sculiili primari tu comunili, cu njits exepțsii, nu u promoveadză posibilitatea ti ănvitsarii a examenlui Limba shi cultura a Armănjlor shi putsănj di elji realizeadză anchetari anamisa di părintsălji ti spuneari interes, a lor ficior s-lu aleagă aestu examen.

Examenlu opțional Limba shi cultura a Armănjlor nu easti dishclis ta s-lu aleagă comunitătsli majoritari, scljeama, ti tuts interesentsă sculari/părintsă, țsi poati s-hibă tu spiritlu a Contseptsiiței ună sotsietati ti tuts shi interculturalizam shi poati s-priaducă cătră incluzii tu loc di segregatsii a scularlor;

3. **Nai ma mari amintatic di ănvitsarea a limbălței armânească tu sistemlu eucativ easti atsea țsi va s-asigureadză continuitati a limbălței shi tsăneari a traditsiilței a Armănjlor,** cari suntu tu periclju s-cheară.
4. **Cheaditsli ti realizari a educațsiilței pi limba armânească suntu numiroasi shi suntu di character sistematic.** Prota, analtul numir di sculari lipșit ti fundari grupă ti examenlu opțional Limba shi cultura a Armănjlor easti ună di ispetsli titsi tu 20-li anj dit soni nu s-deadi izini ti fundari nali grupi tu sculiili, tu localităts iu ari reprezentantsă di comunitatea armânească. Dupu atsea, niegal statuslu a examenlui opțional Limba shi cultura a Armănjlor cu alanti exameni opționali shi niimplementari a idghiului tu programa sculară ordinară idghea ashitsu easti provocari ti alidzeari alushtui examen opțional. Ma ănclo, mari cheadic easti atsea țsi nu suntu asigurați materiali

ti educației și didacticii adecvate în procesul educativ, cum și nișarea
trecerilor serioși și în continuitate în dascăli în Limba și cultura a Armănilor
și înșănătoșarii a a lor competenței metodice și pedagogice.

DIMĂNDĂRI

După concluziile a analizării, ca propuneri li dădem acești dimăndări:

1. În comunitatea armânească a curi limbă și identitate culturală este în
risc să se pierdă, urgent este necesar să se realizeze documente cu
măsurători afirmative în parte a Guvernului și RMN și instituțiilor relevante, în
revitalizarea a limbă și a cultură armânească cu băgare în vedere în trei sferi
fundamentale: educația, cultura și mediul;
2. Limba armânească lipsește și se implementează în instituțiile în
să se încheie la școli în comună și este prezentă comunitatea armânească,
nu mai puțin în unele grădinițe, în școli, în nivel în comună ca să se dauă limbă în
înșănătoșarii la curi și să se prezentează unele părți în conștinerea curi și să se lucreze
în simfonii cu programele curi există;
3. Să se asigure continuitate în înșănătoșarii a limbă și în procesul
ciclic al educației primare (clasa I-III) cu să se posibilitate în educația
bilingvă, să se realizeze unele părți în conștinerea curi și să se învețe în
macedonească și în limba armânească.
4. Să se acorde ajutor în programelor educative în examenul Limba și cultura a
Armănilor și să se simfonizeze cu lipsiturile și situațiile concrete în educația
în limba armânească și în simfonii cu atea să se realizeze nali manuale și
materiale educative complementare;
5. Să se asigure și materiale educative complementare în toate nivelurile și nu
mai puțin în opțional înșănătoșarii a limbă și în manuale în dascăli,
tetradii în lucrurile școlare, afișe, cărți, audio materiale și așa mai departe.
6. Să se asigure permanent trecerile diprimansuri în noi și în dascăli curi
există în LCA cu să se ia în șănătoșarii competențelor profesionale
în realizarea a procesului educativ în formă în educația bilingvă și nu
mai puțin, individualizat moduri în opțional înșănătoșarii a limbă și în
înșănătoșarii ca nu mai puțin ore dascăli în LCA în clasile în grupuri sau școlare cu mari

diferență în ceea ce privește participarea la învățarea limbii armănești, scolarizarea de către părinți până la scolarizarea independentă și învățarea limbii armănești.

7. În colaborare cu instituțiile relevante în educația persoanelor cu dizabilități, să se realizeze module de formare profesională a cadrelor didactice care să existe și în mediul rural.

DOCUMENTU 1.

INFORMAȚII DE ÎNREGISTRAREA ANULUI 2021

Grup etnic	Procentul populației	Învățători în limba maternă
Turci	3.86%	3.41 %
Romi	2.53%	1.73 %
Sârbi	1.30%	0.61 %
Bosniaci	0.87%	0.85 %
Armâni	0.47%	0.17 %

Sursa: Informații de înregistrare anului 2021 în regiunile care învață limba maternă în instituțiile comunitare

DOCUMENTU 2.

DIMENSIUNI PÂNĂ LA GUVERNUL ALI REPUBLICA MACEDONIA DE NORD

Pe 12 de noiembrie s-a ținut Forum participativ pe tema "Analiză a situațiilor cu educația și limbile materne în instituțiile comunitare" în care participau reprezentanți ai instituțiilor relevante și organizațiilor civice. Ca rezultat al discuțiilor au fost aduse mai multe dimensiuni în Guvernul Ali Republica Macedonia de Nord:

- Dimensiuni 1:** Să se realizeze o evaluare a nivelului de educație și să se asigure accesul la școli și la educația primară în mediul rural și să se realizeze evaluarea calitatii învățării în grupuri/clase.

- Dimăndari 2:** Examenul opțional Limba și cultura a mai multor comunități s-aibă același statut cum și alți exameni opționali și s-poată să-lu aleagă cafi un scolar, fără diferență a prețurilor etnice.
- Dimăndari 3:** S-adară alături de manuale și de publicări cărți cu scopul să asigurăm traduceri și lectură cu calitate a manualelor și limbii a mai multor comunități etnice.
- Dimăndari 4:** S-implementăm măsuri afirmative de acordare a burselor de studii pentru manuscrite și manuale și limbii a mai multor comunități.
- Dimăndari 5:** S-întreprindem manuale de examene opționale Limba și cultura a Romilor, Sârbilor și Turcilor, cum și cărți și alte materiale de educație de calitate.
- Dimăndari 6:** S-întreprindem programe educative de examene Limba sârbă de la școlile de meserie.
- Dimăndari 7:** S-adară alocarea de finanțe de an la calendar și în funcție de nivelul de educație, după necesități pe nivel local (ex. de grupuri bilingve de grădinițe, de transport și de încălzire).
- Dimăndari 8:** Tu continuitate să asigurăm capacitățile a cadrelor actual și viitoare (de studii) educative și de pregătire și limbii a mai multor comunități.
- Dimăndari 9:** S-da posibilități de învățare a limbilor a comunităților la universități.
- Dimăndari 10:** S-asigurăm burse de studii de după absolvirea școlilor de meserie și să continuăm la Facultăți de pedagogie, cu scopul de a crește numărul de profesori.

UTILITATEA LITERATURĂ

- Constituția RM, Fimiriță oficială de Republica Macedonia, anul 2006
- Convenția încadrată de apărare a minorităților naționale, <http://www.amos.org.mk>;

- Dimändări di Hag ali ACMN ali OSCE ti ändrepturli ti educatsii a minoritâtslor natsionali;
- Nom ti educatsii primară, “Fimiridă ofitsială ali Republica Machidunia di Nord” nr.6p 161/19 shi 229/20
- Nom ti apurari a fumeljlor (“Fimiridă ofitsială ali RM" nr. 23/13, 12/14, 44/14, 144/14, 10/15, 25/15, 150/15, 192/15, 27/16, 163/17, 21/18, 198/18 shi „Fimiridă ofitsială ali Republica Machidunia di Nord" nr. 104/19, 146/19, 275/19, 311/20, 294/21 shi 150/22)
- Contsepsia ti nau anj educatsia primară, anlu 2007.
- Studii ti multiculturalizmu shi relatsii interetnitsi tu educatsia. www.unicef.org.mk
- Strateghii ti educatsii integrată, anlu 2010.
- Cercetari “Situatsii tu educatsia primară a fumeljlor cari pricad a comunitâtslor tu Republica Machidunia, anlu 2010.
- Nom ti manuali ti educatsia primară shi di mesi (“Fimiridă ofitsială ali Republica Machidunia” nr. 98/2008, 99/2009, 83/2010, 36/2011, 135/2011, 46/2012, 24/2013, 120/2013, 29/2014, 146/2015, 217/2015, 30/2016 shi 21/2018)
- Nomlu ti niintari shi apurari a ändrepturlor atselor cari pricad a comunitâtslor cari suntu ma niheam di 20% di populatsia totală tu RMN, anlu 2020.
- Institutsia ti statistică di stat <http://popis2021.stat.gov.mk/>
- Educatsia pi limbili a ma njitslor comunitâts etnitsi – cercetari https://fosm.mk/wp-content/uploads/2020/04/obrazovanie-na-jazicite-na-pomalubrojnite-etnicki-zaednici_06.pdf

